Příznaky domácího násilí

Jiří Sedlák

Abstrakt: Změny ve struktuře naší společnosti se odrážejí v příčinách, důsledcích i terapii domácího násilí. Pomáhající profese, jako jsou státní i nestátní organizace, sociální pracovníci, policisté, lékaři, soudci a psychologové, posuzují nejčastěji fyzické formy domácího násilí. Psychickým a sociálním formám a příznakům v těchto oblastech věnují však minimum pozornosti. Právě tyto zanedbávané formy působí v psychice a v sociálních vztazích obětí dlouhodobé až nezvratné škody. Praktický výcvik v diagnostikování a terapii domácího násilí u osob pomáhajících profesí je v počátcích. Jsou navrženy způsoby řešení současného neuspokojivého stavu. Na jedné straně lze zvyšovat odolnost obětí vůči stresům různými metodami, na druhé straně je možno upřesnit rozpoznávání domácího násilí pomocí definice syndromu domácího násilí.

Klíčová slova: definice domácího násilí, druhotná viktimizace, fyzické týrání, následky týrání, posttraumatické příznaky, příčiny vzniku domácího násilí, psychické týrání, sexuální zneužívání, sociální týrání, stresy, terapie následků, úloha policistů, sociálních pracovníků, soudců, učitelů

Změny v naší společnosti se v posledních letech týkají nejen sociálních vzorců, ekonomické struktury, ale i psychické oblasti. Riziko vzniku problémových situací se podstatně zvýšilo. To se promítá nejen do bezpečnosti jednotlivců a celých skupin obyvatelstva, ale i do jejich jistot ve sféře zaměstnanosti, sociálních vztahů mezi lidmi, jejich fyzického a psychického zdraví. Příslušné důsledky se projevují i ve fenoménu domácího násilí.

Do archivů se každoročně ukládají stovky soudních protokolů o krutém fyzickém domácím násilí, kterého se dopouštějí dospělé osoby i nezletilí. Tiskem proběhla nedávno zpráva, že na základě zlého fyzického zacházení rodičů s vlastními dětmi umírá u nás podle policejních statistik ročně kolem padesáti dětí. Dvanáct jich spáchá ročně sebevraždu. Pachatelé domácího násilí jsou většinou nejbližší příbuzní. Vždy jde o násilnou smrt dítěte. Zveřejněná data zachycují ovšem pouze nejkřiklavější případy brutálního zacházení s dětmi v rámci domácího násilí. Avšak i v těchto případech soudní spory s rodiči-tyrany trvají nekonečně dlouho. Z praxe je známo, že otec, který se dopustil prokazatelně fyzického násilí na svém dítěti, toto týrání kategoricky popírá, a proto zůstává mnohdy beztrestný.

V psychologických a pedagogických naučných slovnících termín domácí násilí absentuje. Existují dva základní přístupy k vyvymezení tohoto termínu. První je z roku 1992, druhý z roku 1996. Zdravotní komise Rady Evropy definovala *syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte* (Child Abuse and Neglect čili Syndrom CAN). Syndrom zahrnuje čtyři diagnostické kategorie, z nichž se u konkrétního jedince může vyskytnout buď jen jeden příznak, nebo v kombinaci více příznaků. K první kategorii patří fyzické, k druhé psychické týrání, ke třetí zanedbávání, ke čtvrté šikanování, k páté druhotné ponižování neboli systémové týrání, k šesté sekundární viktimizace a k sedmé Münchhausenův syndrom.

Definici týraného dítěte podal před osmi lety pediatr Jiří Dunovský (1996). Podle něho je týráním jakákoliv nenáhodná, preventabilní, vědomá či nevědomá aktivita nebo neaktivita, jíž se vůči dítěti dopouští rodič, vychovatel nebo jiná osoba, která poškozuje tělesný, duševní či společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.

Definice by měla být doplněna. Měla by obsahovat také vztah k psychické zátěži, ke stresu oběti, obecné vymezení příčin vzniku domácího násilí a stručnou charakteristiku příznaků domácího násilí. Podstatnou roli přitom hraje *prožívání* tlaku domácího násilí na oběť, ať už jde o oběť nezletilou nebo dospělou. Ne vždy překračuje u oběti snesitelnou zátěž. Domácí násilí je vždy dlouhodobé nebo má razantnější podobu. Oběť je často z různých důvodů méně vůči domácímu násilí odolná. V takovém případě je pro organismus oběti agresivní činnost násilníka nadměrně zátěžová, a pak vyvolává u oběti stresové reakce.

Domácí násilí nebylo až do nedávné doby u nás zákonem definováno. Z právního hlediska je sice prakticky pokryto řadou dílčích trestných činů, které tuto mezeru v právech vyplňují. Dosud náš trestní zákon přenášel zodpovědnost za trestní stíhání na oběť, která musela se stíháním pachatele souhlasit, jinak nebylo možno trestní stíhání ani zahájit, ani v něm pokračovat. Pachatel vykonával obvykle na dospělou i nezletilou oběť, která s ním sdílela společnou domácnost nátlak až vydírání, neboť mezi nimi existovala pouta ekonomická, citová, příbuzenecká. Pokud poškozená oběť vzala svůj souhlas zpět, vyloučilo se tím trestní stíhání pachatele.

Fyzické týrání dětí

Fyzické a psychické týrání dětí je nejrozšířenější skrytou kriminalitou. Na veřejnost se dostanou jen nejkřiklavější případy. V současné době moderní pedagogika tělesné tresty právem zamítá. Takže zůstávají jako víceméně „povolené" jenom ty typy trestů, kterým říkáme tresty psychické. Ovlivňují především duševní stránku člověka. Přesto fyzické tresty nebyly vymýceny, ale vesele se používají dál. Manžel potrestá manželku třeba fackou, protože

přišla z práce později, než očekával, protože nebylo včas připraveno jídlo. Matka potrestá klečením dítě, protože přineslo ze školy pětku apod. Fyzické týrání dítěte má nejrůznější formy. Užívání nadměrných tělesných trestů je pozůstatek tradice, která přetrvává od starověku, i když vyjádření o jeho škodlivosti u dětí lze nalézt u Marca Fabia Quintiliana (35–95), u Marca Aurelia (121–180) i jinde.

Příznaky tělesných poruch jsou obvykle dost nápadné. Ve svalové oblasti je možno u dítěte pozorovat mj. stažení menších svalů okolo úst, kolem rtů, vodorovných a svislých svalů čela. Dlouhodobé působení stresu může zatěžovat partie v okolí očí. Stres totiž ovlivňuje i svalové partie jazyka a čelistí, zvláště klouby, které spojují horní a dolní čelist. U fyzických symptmů domácího násilí je třeba vzít v úvahu, že zátěž a stres se u dětí projevuje jinak než u dospělých. U dětí k tělesným projevům patří zvýšený pohybový neklid nebo ochromení pohybů na krátkou dobu, určitá strnulost, která dospělým často unikne. Navenek se projevuje jako ztrnulá pantomimika, ztrnulý celkový postoj těla se zvýšeným svalovým napětím až třesem a zároveň spojení s útlumovou reakcí na vnější podněty. Viditelné a pozorovatelné je jen prochladnutí až zblednutí kůže obličeje, rukou, nohou a vnitřních orgánů, které nelze přímo pozorovat (Marek, 1985). Jemná motorika je jednou z nejdůležitějších oblastí pro pedagogické hodnocení poruch jako následků fyzické nebo psychické agrese na dítěti.

Tlak v hrudi, nepravidelný srdeční rytmus nebo u některých vyšší hladina tepu, u jiných se původně nižší krevní tlak po stresu zvýší, dech se prohloubí a zrychlí. Endokrinologové udávají v těchto případech chronické snížení sekrece růstového hormonu (Marek, 1985). Běžné jsou poruchy trávení a vyměšování, ztráta chuti k jídlu, spojená s bolestmi žaludku, s průjmem či zácpou. To jsou jedny ze závažných příznaků chronického psychického poškozování často stresovaných dětí (Vyhlídalová, 1996).

Během osmileté poradenské činnosti jsme zjistili kolem 30 forem tělesných trestů, z nichž asi 20 trestní zákon uznává.

Psychické týrání dětí

Psychické formy domácího násilí se sice odsuzují, ale málokterý je soudně projednáván a často se nedostane ani před přestupkovou komisi. Do kategorie psychického týrání patří nadávky, vyhrůžky, zabavení hraček, věcí apod. Často jde u rodiče o emoční nezralost a výkyvy v náladách, ve způsobu jednání. Děti tímto typem domácího násilí velmi trpí. Trestní zákon je neuznává. Soustavné zastrašování dítěte, hrubé výrazy i nepřiměřené nároky jsou aktivními formami stresového týrání.

V psychice obětí zůstávají závažné příznaky. Podle jejich výskytu se může poznat, zda došlo k násilí. Většinou jsou charakterizovány krátkodobými

poruchami různé závažnosti. Bývají sdruženy s nejrůznějšími potížemi tělesných orgánů. Psychické důsledky je možno shrnout:

1. zvýšená psychická zranitelnost;
2. ztráta životních iluzí;
3. ztráta sebevědomí;
4. pocit bezmocnosti;
5. nápadná oddanost vůči násilníkovi;
6. intenzivní pocit viny;
7. emocionální labilita;
8. vymizení radosti ze života;
9. nedůvěra ve vlastní síly;
10. depresivní nálady apod.

Naše poradenská činnost odhalila kolem 40 forem.

Sociální týrání dětí

Někteří rodiče izolují své děti od kamarádů za trest, případně jsou někdy v pozadí národnostní nebo rasové předsudky. Sociální izolace dítěte je vždy velmi škodlivá a vyvolává u něho velmi silnou stresovou reakci, která může zpomalit nebo zabrzdit psychický vývoj dítěte na určitou dobu. Taková izolace je také omezováním jeho práv. Kvalifikuje se jako agresivní typ manipulace s dítětem. Sem patří případy, kdy jeden rodič po rozvodu omezuje styk dítěte s druhým rodičem, opakované ponechávání dítěte v uzamčeném bytě po neúměrně dlouhou dobu, dlouhotrvající „výslechy", zákaz zájmové činnosti apod. Mezi sociálně podmíněné stresy patří šikanování. Jde o působení extrémní formy systematického sociálního stresoru, jehož cílem je opakovaně a vytrvale ubližovat, ponižovat nebo frustrovat. Šikana je považována za druh psychosociální zátěže.

Objevili jsme přibližně 15 forem, z nichž uznává trestní zákon jen dvě.

Druhotná viktimizace

V rámci domácího násilí se vyskytuje tzv. druhotná viktimizace. Jde o systémové týrání opakovanými neodborně prováděnými vyšetřováními, výslechy například na sociálním oddělení bez přítomnosti odborného psychologa nebo pedagoga, konfrontace dítěte, prožívání stresu, kdy je dítě přítomno týrání jiného.

V naší praxi se vyskytlo kolem 15 různých forem, z nichž žádná není zákonem uznávána.

Posttraumatické příznaky

Posttraumatický syndrom se vyskytuje tehdy, když dítě prožije silně traumatizující stresovou událost (šok), která po jisté době u něho přejde do

psychické poruchy. Projevuje se u dítěte většinou agresivními reakcemi vůči okolí, věcem nebo osobám. Syndrom se jako důkaz v trestním řízení neuznává.

Zjistili jsme kolem 15 konkrétních forem.

Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání souvisí s růstem různých forem agresivity. Od 70. let minulého století se zařazuje pod označení syndrom CSA (syndrom zanedbávaného a zneužívaného dítěte). Má specifické znaky a zanechává v psychice dítěte znatelné stopy. Tvoří specifickou kapitolu v rámci domácího násilí, v níž jsou příznaky poškození psychiky diferencovány podle pohlaví a podle věku (Vaníčková, 2001).

Stresy při domácím násilí

Stres vzniká z napětí nebo přepětí svalového, psychického nebo emocionálního. Psychická zátěž a stres je vnitřní stav jedince, pro který je typické silné emocionální vzrušení, negativní prožívání doprovázené napětím. Jde o různé psychické stavy, s nimi nerozlučně spjaté psychické a fyziologické reakce, vyvolané zátěžovými situacemi, o dlouze působící emoční tenze, o napětí, nejistotu, obavy, strachy, o nemožnost uspokojit potřeby či aktivně jednat.

Rozhodující pro hodnocení vlivu zátěže a stresu vyvolané domácím násilím je v každém případě subjektivní hodnocení konkrétní situace. Síla a závažnost stresu u dítěte nemusí být závislá na síle podnětu. Je však plně závislá na jeho tzv. signálním významu nejen pro dospělého, ale i pro dítě.

Prokázat domácí násilí je problém

Domácí násilí se prokazuje velmi obtížně, protože většinou chybí svědci, orgány je posuzují jako tvrzení proti tvrzení. Vyšetřovatelé se často chovají k oběti podezíravě, projevují krajní nedůvěru a jednají s ní hůře než se skutečným útočníkem. Při povrchním kontaktu s dětskou obětí domácího násilí je dost obtížné posoudit rozsah skutečné újmy na duševním zdraví, a to i pro odborníka. S dítětem je třeba mluvit o tom, co cítí. Je to nesnadné, protože děti své pocity zakrývají. Existují však relativně přesné metody, pomocí kterých odborníci poznají, zda došlo nebo nedošlo, zda dochází nebo nedochází k násilnostem v domácím prostředí. Každodenní praxe ukazuje, že to není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát na první pohled. Násilník svoje jednání doma mění jen málokdy. Jen před svědky je pozměňuje a „hraje" pečlivého a starostlivého rodiče. To bylo zjištěno. Agresor je často znám, oběť také, příznaky jako důsledek týrání lze zjistit objektivními metodami. Ale důkazní řízení pro soud je neobyčejně zdlouhavé a velmi složité.

Mám radost z toho, že v srpnu 2003 byla u nás navržena novela trestního zákona. V prosinci 2003 schválila naše sněmovna novelu zákona v rámci nové

skutkové podstaty § 215a. Trestní zákon byl doplněn o termín domácí násilí. Cílem bylo vytvořit právní bariéry nejvážnějším případům domácího násilí, které je vzájemně propojeno se sexuálním zneužitím. Nebude dovoleno týrat blízkou nebo jinou osobu, která žila ve stejné domácnosti. Bude potrestán vězením ten, kdo se dopustil týrání zvlášť brutálním způsobem nebo na více osobách nebo delší dobu či na osobě nezletilé. Jde o to, aby policie a soudy dostaly dostatečné právní prostředky k odhalování, prokazování a zabraňování tomuto druhu násilí.

Přístup policistů při ohlášení sexuálního zneužití popsala výstižně Vitoušová (2001). Praxe ukazuje, že se nejen policisté, ale i sociální pracovníci dopouštějí velmi závažných chyb, neboť často stojí na straně pachatelů a poškozují oběti. Zatím to není vina policistů, sociálních pracovníků nebo právníků, lékařů, vychovatelů, že domácí násilí nepoznají. Nevědí, že domácí násilí trvá vždy delší dobu, že se týká různých forem fyzického, psychického, sociálního nebo sexuálního týrání, že zanechává u oběti stopy přechodné nebo trvalé nejen ve fyzické, ale hlavně v psychické oblasti či sociální oblasti. Nemohou vědět, že v uvedených oblastech našli odborníci u obětí více než 115 různých příznaků.

Úloha učitelů, sociálních pracovníků, policistů, soudců

Odbornými pedagogy a psychology je domácí násilí považováno za velmi závažný společenský problém. Je to složitý společenský jev, který má mnoho podob a připouští proto různá hodnocení. Většina státních orgánů, včetně orgánů činných v trestním řízení, hodnotí v současné době u nás domácí násilí jako soukromou záležitost, a i když dojde k vážnému poškození zdraví, aktivně nezasahuje.

Dominující psychické nebo tělesné či sociální příznaky důsledků domácího násilí pozorný a školený pedagog rozpozná. Konstatuje pak, že „s dítětem není něco v pořádku" nebo že se dítě chová jako „nemocné". Může potom požádat odborného psychologa nebo dětského psychiatra o vyšetření dítěte či je pošle do psychologické nebo pedagogicko-psychologické poradny k podrobnějšímu vyšetření.

Praktické řešení domácího násilí **je možné**. Lze je spolehlivě zjistit. Problém je v tom, že ti, kteří přicházejí do styku s fenomenem domácího násilí, jako jsou sociální pracovníci, pedagogové, odborní psychologové, policisté, vyšetřovatelé, soudci, nebyli seznámeni s poznatky, které byly shromážděny specialisty v posledních osmi letech, a také nebyli příslušně vycvičeni v rozeznávání příčin a následků domácího násilí.

Utřídili jsme konkrétní činnosti domácích agresorů, které vedou dlouhodobě ke vzniku domácího násilí. Sepsali jsme a rozdělili příznaky na oblast fyzickou, psychickou a sociální, případně na kombinované oblasti. Protože

jsou příznaky různě závažné, vyznačili jsme ty, které lze označit za velmi závažné, středně a slabě závažné. Příznaky je možné dále diferencovat podle věku, případně podle typu postižených osob (např. zdravotně postižených). Rozlišit, zda jde nebo nejde o domácí násilí v konkrétním případě, může nejen odborný psycholog, ale i pedagog, sociální pracovnice, psychiatr, vyšetřovatel i příbuzný oběti.

Syndrom domácího násilí lze potvrdit nebo vyvrátit jednoduchým způsobem, a to podle počtu zjištěných příznaků u oběti. V praxi se totiž u oběti nemusí vyskytnout všechny příznky, které teoreticky existují. Nadpoloviční výskyt příznaků z maximálně možných u neobyčejně, středně nebo málo významných bude nasvědčovat o výskytu domácího násilí u vyšetřované osoby. Když by byla u oběti zjištěna méně než polovina příznaků z maxima možných příznaků v daném oddíle, výskyt syndromu domácího násilí by byl zamítnut. Při rozhodování, zda se u konkrétní oběti vyskytlo domácí násilé nebo nikoli, je třeba u posuzování příznaků vzít v úvahu velmi důležitou okolnost. Jako důkaz by mohla sloužit dlouhodobost výskytu každého z vyskytujících se příznaků. Pokud by se vyskytl jen jeho krátkodobý nebo pomíjivý výskyt, šlo by jen o tzv. dificilitu. Dificilitou označujeme takový výskyt příznaku, který nedosahuje stupně a kvality duševní abnormality nebo patologie (srov. Kohoutek, 2002).

K ochraně ohroženého dítěte existují u nás i v zahraničí organizace. Také byly schváleny deklarace zaměřené na prospěch dítěte, které trpí nejrůznějšími škodlivými podněty z vnějšího prostředí, především sociálního charakteru. Většina institucí je však zaměřena na osvětu, na poradenskou činnost nebo má charitativní charakter. Diagnóza poruch je určena psychologickým poradnám nebo psychiatrickým ambulancím.

Naštěstí se uvedené potíže vyskytují jen u části dětské populace. Frekvence výskytu se odhadují mezi 0,01 % až 30 %. V poslední době se touto otázkou zabývá více organizací, takže lze předpokládat, že bude ubývat dětí, které budou potřebovat speciální pomoc, a že případy domácího násilí budou velmi řídké.

Většina současných řešení násilí v rodinách zůstává v rovině poradenské a psychoterapeutické. Postižení, případně druhý rodič oběti, často ani členové sociálního oddělení pro péči o děti neznají konkrétní postupy, jak se v současné době, dokud nebude navržená změna legislativy dotažena do konce, domoci zahájení přestupkového řízení nebo trestního řízení. Nevědí, že podání z podezření páchání trestných činů v rodinách je nutné podat písemně. V případě domácího fyzického či psychického násilí je třeba písemný návrh policii a oddělení sociální péče o děti a mládež doložit lékařským posudkem a jmenovat svědky, pokud existují.

V praxi je možno se setkat s častými případy, kdy je žena nebo dítě

trýzněno a kdy se případ z různých důvodů neřeší dlouhou dobu. Například žena je dvakrát týdně zbita opilým manželem tak, že má opuchlou tvář, modřiny po celém těle. Její ošetřující lékař jí pouze radí, aby si manžela lépe hlídala, aby tolik nepil. Žena se obává podat oznámení, protože se bojí, že ji manžel ještě víc zbije. To trvá léta a nikdo nic neřeší.

Kazuistika případu z praxe

Děvče ve stáří jedenáct roků, svěřeno soudem otci. Během roku ve třech psychologických poradnách nezávisle na sobě a u soudní tajemnice bylo zjištěno týrání dítěte otcem. Za špatné známky ji otec bil po zadečku, musela klečet i hodinu, křičel na ni, vysypával věci ze školní tašky a vyhazoval věci z její skříně několikrát v týdnu, za trest jí zakazoval styk s matkou. Vše se dělo beze svědků, protože otec žil se dcerou v bytě sám. V tomto případě šlo převážně o typ psychického domácího násilí.

Objektivně psychologickým vyšetřením byly zjištěny závažné poruchy paměti, pozornosti, zvýšené hodnoty úzkosti a strachu, motivy ubližování, úlekové reakce, poruchy spánku, mírně zvýšený pohybový neklid, zamlklost, strach z otce. Dítě od něho v průběhu jednoho roku jedenáctkrát uteklo k matce. Sociální pracovník ji na čtrnáct dnů umístil v krizovém centru a pak ji vrátil otci zpět s odůvodněním, že výrok soudu nebyl změněn a že podle zákona musí být dítě svěřeno otci, který je pouze přísnější ve výchově dcery než matka, a že je proto otec pro její výchovu vhodnější.

Soud nevyhověl návrhu na předběžné opatření, neboť otec se ve svém jednání na čas umírnil a tvrzení dítěte v poradnách pak hodnotil jako tvrzení proti tvrzení, neboť otec pochopitelně všechno popřel. Soud postupoval přesně podle stávajícího zákona, i když v podstatě proti zájmům dítěte. Po několika měsících otec v týrání dítěte pokračoval, ovšem opatrněji a opět se vše opakovalo.

V uvedeném případě šlo ze strany otce o nevhodný styl jeho výchovy. Z pedagogického a psychologického hlediska jeho tzv. „vojenský" styl výchovy byl pro dítě chronicky zátěžový a při dlouhodobé aplikaci stresový. Šlo o jednostranný tzv. vojenský, nařizovací a trestající, direktivní styl výchovy. Otec přistupoval k dítěti jako k vojákovi, vysypával mu na zem školní tašku nebo mu vyhazoval jeho věci ze skříně na podlahu několikrát za týden. Zavedl mu „sešit úkolů" a pak každý den kontroloval a trestal nesplněné úkoly. To nelze hodnotit jako adekvátní výchovné akce. Šlo o projevy agrese vůči dítěti psychického rázu. U dítěte vznikal stres i tehdy, když mu otec zabavil z trestu nejen jeho oblíbené hračky, knížky, kazety, ale i oblečení. Podobné zacházení s dítětem endokrinolog vysvětloval tím, že rodič reagoval na různé stresové podmínky agresivitou vlivem hyperfunkce noradrenalinu a dopaminu. První systém má ergotropní funkci, tj. je aktivačním systémem, který mobilizuje rezervy organismu. Také druhý systém vyvolává hyperaktivitu organismu, která se projevuje častou agresivitou. Jakýkoli typ agresivního chování, ať už jde o fyzické nebo psychické násilí, působil na dítě jako stresový podnět.

Marně matka nezletilé upozorňovala na to, že se výchovný styl otce odráží v aktuálním životě dítěte negativně a že vede k poruchám psychiky dítěte.

Vzniká otázka, zda naše zákony chrání zájmy dítěte a jeho bezporuchového vývoje. Nebo naše společnost ohrožené děti i ženy chrání nedostatečně, takže vlastně většinu forem především psychického domácího násilí v podstatě nepřímo podporuje?

Rodiče se mnohdy snaží vyvolat v dítěti pocit viny, když mu opakují: „Neučíš se! Jsi líný! Jsi nezodpovědný! Paní učitelka si na tebe stěžuje! Musím kvůli tobě do školy a dozvídám se na tebe samé záporné věci!"

Dítě po takových výčitkách hledá příčinu v sobě. Přímé absolutní příkazy dítě kolem jedenácti roků většinou odmítá, neboť cítí, že ho dospělý utlačuje. Rodiče zapomínají, že výčitkami nic nenapraví, že jimi nenaučí samostatnosti. Úkoly dítěti pravideně nekontrolují, nevysvětlují mu nejasnosti a zabývají se svými problémy, fuškami, koníčky. Nevyhodnotí vzniklou situace správně a nepřijdou na to, že příčina není v dítěti, ale v nich samých, v jejich výchovných postupech.

Dítě je na svých rodičích zcela závislé a nemůže se bránit. Proto u něho vznikají nejrůznější poruchy v tělesné a psychické oblasti.

Možnosti řešení současného stavu

Domácí násilí v jakékoli podobě silně devastuje tělo i psychiku oběti. Oběť nejvíce paralyzuje tělesná provázanost a často i závislost na trýzniteli.

Obětem je možno pomáhat nejen represí, tj. potrestáním násilníků, ale i užitím celé řady pedagogických a psychologických postupů. Psychologové zjistili, že je některé dítě stresováno určitými situacemi, které nezvládá, kdežto jiné děti je zvládají snadno. Přitom je z hlediska jiných lidí pro něho situace složitější než z jeho hlediska. Proto u málo odolného vyvolává neadekvátní emocionální reakce. Znamená to, že snížená odolnost ke stresu se jeví jako nedostatek v emocionálních reakcích na složitou situaci. U odolnosti vůči zátěži a stresu jde o způsob, jak se vyrovnat s neobvyklými situacemi. Tyto úvahy byly východiskem pro návrhy a výzkumy vlivu různých opatření na stresy.

Pro zvládání stresu, jeho zmirňování, tlumení se užívá řada postupů. Zvyšovat odolnost vůči stresu je možné. Účinné je minimalizovat vlivy prostředí a maximalizovat adaptační schopnosti. Někteří autoři propracovali využití pohybové aktivity u obětí. Pohybová aktivita může působit na snížení reaktivity vůči stresu. Má značný preventivní význam jako moderátor ve vztahu mezi psychosociálním stresem a mezi násilím. Pohybová aktivita totiž způsobuje odklon od stresujících myšlenek nebo stresujících aktivit, a tím zmírňuje stres. Mechanismus tohoto působení zahrnuje kognitivní procesy a s nimi spjaté emoce. Za zvlášť účinný způsob se považuje vypracovat návyk k pohybové aktivitě. Stres snižují pěší procházky do přírody. Opakovaný styk chodidel se zemí při vycházce masíruje reflexní zóny chodidel, a tím příznivě ovlivňuje vnitřní orgány a zvyšuje krevní oběh i přívod kyslíku ke tkáním organismu.

Mezi další metody, kterých je několik desítek, patří využívání sugesce, hypnózy, meditace, Jacobsonovy progresivní relaxace, jógy, Schultzova autogenního tréninku, zvyšování motivace oběti, zvyšování informovanosti, odvedení pozornosti oběti, využívání sociální podpory, zesílení emočního podtextu při poskytování rad, pozorné naslouchání oběti apod.

Perspektiva brzkého řešení problému domácího násilí na dětech i dospělých je reálná a slibuje všestrannou pomoc obětem s podporou státu.

Literatura

BLAŽKOVÁ, J. Přes 20 000 dětí v Česku je týráno. Padesát dětí kvůli násilí nebo špatné péči každý rok zemře. *Mladá fronta dnes,* 23. 9. 2003, s. 1 a 3.

ČÍRTKOVÁ, L. Odborná péče o oběti násilí. *Zpravodaj BKB,* 2000, č. 1, s. 26.

ČÍRTKOVÁ, L. Policejní strategie při kontaktu s domácím násilím. *Zpravodaj BKB,* 2001, č. 1, s. 11–15.

Dopad domácího násilí na oběť. Pomoc obětem domácího násilí. Praha: BKB, 1999.

DUNOVSKÝ, J. Péče o dítě zasažené syn. CAN. *Sociální pediatrie,* 1996, č. 1.

HIRIGOYENOVÁ, M.-F. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání.* Praha: Academia, 2002.

HOLECOVÁ, S. Česko patří k zemím, kde se nejvíc týrají děti. *Hospodářské noviny,* 19. až 21. 9. 2003, s. 2.

KLOUBEK, M. Výslech nezletilého svědka-poškozeného a jeho druhotná viktimizace. *Zpravodaj BKB,* 2000, č. 4, s. 19–21.

KOHOUTEK, R. Závady a poruchy chování dětí a mládeže. *Pedagogická orientace,* 2002, č. 1, s. 83–98.

MAREK, J. Endokrinní systém. In SCHREIBER, VL., a kol. *Stres.* Praha, 1985.

SEDLÁK, J. Sociální ochrana dětí v praxi. Psychologické problémy domácího násilí. In *První středoevropská a druhá celostátní konference o domácím násilí.* Praha 1.–4. 7. 2003.

VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MAUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině – Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte.* Praha: Karolinum, 1995.

VITOUŠOVÁ, P. Výcvik policistů. *Zpravodaj BKB,* 2003, č. 2, s. 12–13.

VYHLÍDALOVÁ, P. *Trauma oběti trestného činu.* Praha: BKB, 1996.

SEDLÁK, J. Příznaky domácího násilí. *Pedagogická orientace* 2004, č. 4, s. 78–87. ISSN 1211-4669.

Adresa autora: Doc. PhDr. Jiří Sedlák, DrSc., Brno